

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25.
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar a. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 10. junija 1870. LIST II.

Zapopadek: 1. Volitve v glavni odbor. — 2. Poziv svilorejcem. — 3. Nekoliko o travi in senu. — 4. O žveplanji trt. — 5. O izreji hrastoprek (Jama-Maf).

Volitve v glavni odbor c. kr. kmetijsko družbe:

Izvoljeni so kot zastopniki podružnic v glavni (centralni odbor):
v podružnici Goriški z okolico (158 dr.)

- A. žl. Claricini, mestni župan
- Janes dr. Jona, odvetnik
- Anton Klodič, c. kr. deželni šolski svetovavec in ogleda.
- Josef Dr. Maurovič, zdravnik,
- Andr. Pavletič, podpredsednik kupčijske zbornice.
- Hektor baron Ritter, grajsč k i. t.
- Vilj m vitez Ritter, posestnik fabrik.
- Anton Streinz, zem jomerec
- Franc Zoratti duhovnik.

V podružnici Tržič. (129.)

- Feliks Cosolo, grajsčak
- Anton pl. Dottori, grajsčak
- Nikolaj prof. Mantica grajsčak
- Ferd. Dr Tamburlini, zdravnik
- Eugen prof. Valentinis, grajsčak.

Henrik Dr. Verson, zdravnik
Rafael dor. Vicentini, inženir.

V podružnici Červinjan (90)

Franc baron Braniani, veliki posestnik

Ljud. Chiozza " "

Tomaž dor. Micheli " "

Friderik Haberlandt, vodja c. kr. poskuševališča za svilstvo.

Franc dor. König, profesor kemije.

L. grof Strassoldo, grajščak.

V podružnici Gradiška (47):

Josef del Tore, veliki posestnik

Josef pl. Finetti " "

Alb. dor. Levi " "

V podružnici Kormin (25).

T. grof Latour; grajščak.

V podružnicah: Komen in Sežana (21.)

Andrej Pavletič, vodja gluhonemnice.

V podružnicah: Kanal, Ajdovščina, Bovec, Tmin, in Cirkno (19.)

Franc Povše, vrednik „Gospodarskega lista“, in učitelj kmetijstva na deželni kmetijski učilnici.

Poziv svilorejcem!

Kmetijska družba želi za prihod. leto svilorejcem pripraviti dobro zdravo, domače seme sviloprejk in scer kolikor bo mogoče po nizki ceni; in namerava v ta namen, dobiti dovolj semena, katerega bode preiskavala po celularnem načinu, ki je dozdej edino posredstvo doseči dober vspeh in izid sviloreje.

Da se ta namen doverši, vabimo vse svilorejce, da prinesejo letošnje svilne mesičke v pisarno našo, ki je v mestni hiši Goriški, kjer se bode preiskavalo sviloprejke po navedenem načinu, ako le ko-

likor kaj zunajna oblika obeča, da so sviloprejke zdrave, in bode se en funt plačeval po 20 soldov več, kakor po navadni tržni ceni. Za tiste sviloprejke pa, ki se bodo mikroskopično (drobnogledno) preiskane skazale zdrave, se bode po preteklih 10 dnevih na vsak funt še po 50 soldov več kot darilo plačalo.

Predsednik c. kr. kmetijske družbe

v Gorici dne 15 junija 1870.

CORONINI.

Nekoliko o travi in senu.

Kader je vgodno vreme, da sije gorko solnce, je kaj lahko, napravljati seno; ali vse drugače je, kader neprenehoma dalj časa dežuje, tako da mnogokrat ni mogoče, posušiti pokoseno travo, ali le slabo da gre veliko redivnih snov v pogubo. Naj nam je torej dopuščeno nekoliko besed v tem govoriti posebno, ko je zdaj ravno čas košnje, in nadjamo se torej, da bi smeli s tem nekterim vstrezati.

Beseda „Seno“ pomeni, pirje, cvetje in steblo vsih rastlin in trav, ktere se pokosijo v nezrelem stanu in se potem posuše, tako da ne ostane več vode v njih, kakor 15 odstotkov. Nasprotno od posušenih nezrelih rastlin so suhe stebela in peresa zrelih rastlinskih delov, to je slama, ki je veliko manjše redivne vrednosti, ker ima komaj 22 odstotkov redivnih snov. Da je tako malo redivne moči v takem senu, in v slami, prihaja od tod, ker naj važnejše redivne snove so v rastlini prišle v porabo za izdelovanje zernja, in ker se mehki vlaknec zelene rastline pri dozorenji v težko porabljivo lesno lakno spremeni. —

Le po tem torej smemo upati, da dobimo dobro redivno seno, ako pokosimo in posušimo rastlino še pred dozorenjem. Žali Bog! da se če ravno ne povsod, vender prav mnogokrat nasprotno ravna; še le ko je trava, že rumena, zrela kader je detelja že jela rujaveti, to je zoriti, se meni, da je pravi čas košnje. Zakaj pač tako? Navadno se trdi, da je neobhodno potrebno pustiti travo dozoriti, da se seme napravi, ki po tem odpade in služi za prihodnji zarod; in tako se leto za letom ravna in vedno mesto dobrega redivnega sena se prideluje u sta slama. Po takem načinu grejo v pogubo neizrečeni dohodki,

brez da bi se namen, to je zasajanje, dosegil. Nikakor ne hočemo odrekati, da travno seme, ki pade na tla, ne bi moglo kaliti med drugimi že starejmi močnimi rastlinami, ali prav gotovo tudi ni, ker skušnija, uči, da se rastline na travniku zaplodijo tudi po mladikah iz korenin. To kašejo nekteri travniki, ki so že stari, da vsim tem, da se je pustilo rastline dozoriti, opeša s časom moč kalenja, in da postane travnika obrastlika posebno redka.

Naj vgodnejši čas pokositi travnike in de'eljo je, ko je večina rastlin v cvetji, ker zdaj je v njih naj večja redivna moč, in gotovo dajo zdaj pokosene in posušene rastline naj zdatnejšo močno, redivno seno. Po cvetenji pa se porabijo v rastlinskem telesu naj redivnejše snove to so gnjilčne, za izdelovanje semena in zernja, k tem, da od zunaj preneha dohod redivnih snov. Koliko vrednost imajo te zernja i. t. d. znamo vsi, in lahko o tem sami sodimo.

Zopet nekteri celo priporočajo pokositi travnike še *pred* cvetjem, in sicer tudi s pravičnim vzrokom, ker gotovo se spodrast veliko živahneje vživi, torej se več množine dobi, in tako seno je posebno bogato na gnjilčnih obstojnih delih, kar tudi dobri travniki in pašniki dostojno spričujejo. Tako ravnati bode mogoče le tam, kjer je močna zemlja in dostojno vlažno obnebje, ki je služivno za hitro spodrast rastlin.

Ravno tako se more preračuniti, ako se splačajo vsi stroški s tem da večkrat kosimo. i. t. d.

Če eno ali drugo stvar preiskujemo, najdemo da je torej naj umnejši in vgodnejši čas za košnjo, kakor smo že omenili, ko so rastline v polnem cvetji. Naj lažje se kosi z zjutrajnih urah, ko je še rosa na travi, ker lahko se trava nizko in gladko odkoši, in spodrast je veliko gotovejša, delo se bolj urno izvršuje, vse, kar je v gospodarstvu pomenljivo in prevdarka vredno.

Pri tej priliki omenimo le memogredé, da se nahajajo za pokosenje travnikov posebni stroji, o kterih spregovorimo le toliko, da dokler dobimo, kosce po navadni ceni, ne bo nam treba segati po takih strojih za pokosenje travnikov. Do zdaj še niso znajdli take stroje za to delo, ki bi dovršili dobro to opravilo, po tem stane mnogo taki stroj, in se da rabiti le na prav g'adkih ravnih travnikih.

Tam kjer so delavne moči jako drage in pomankljive, kjer so lepe planjave, se priporoča stroj za kosenje travnikov, izdelan od WOODA, ravno tako stroji ki delo, kakor grablje in stroj, ki služi za mešanje in sušenje.—

Pri napravi sena moremo paziti, da v rastlinah ohranimo vse redivne snove. Kaj škodljivo je, če na pol suho travo namoči dež, posebno če se večkrat to zgodi, kakor gotovo vsi skušeni kmetovavci znajo, kako nagaja mnogokrat dež pri sušenju, in da je v časih nemogoče izvršiti to delo. Ko dežuje, se zgubi mnogo redivnih snov iz rastlin, katere deževna voda izpere, in to poznamo na rumenkasti barvi zmočene trave, ker se je iz nje izcedilo zeleno barvilo.

Kako sušiti seno opustimo popisati, omenimo le, da so v nekaterih krajih vpeljane tako imenovane šušivne rogovilje za deteljo, si so jako koristne.

Vedno naj se čuje, da je seno popolnoma suho, in dobro je seno v shrambi kolikor mogoče trdo natlačiti.

Vse to, kar smo navedili o travi in o senu, velja tudi za deteljo.

Naša želja je, da se vsakter o tem prepriča in da bi vsi na naše nasvete pazili, ker dobili bomo po tem več in veliko boljše krme.

O žveplanju trt.

Kam pride žveplo do trganja? Kako je mogoče da nema nobenega vpliva na vino? Tako smo se vprašali v 7. listu i danas hočemo odgovoriti na ona vprašanja s tem, da razložimo žveplove lastnosti, koliko so jih spoznali do sedaj Kemikarji i se nam vidijo potrebne za razumeti našo pojasnjenje.

Žveplo je stvar rumene barve; nerastopljiva v vodi, brez duha i slada. Vžito v majhnih delih je dober lek proti nektere boleznii pri ljudeh i pri živini. V navadni vročini spuhti prav počasi; toliko hitreje, koliko večja postaja vročina i koliko je bolj na drobno zmleto. Žveplovii puh se kaj rad zjedini se zračnim kislcom i naredi z njim drugi puh dišeči po gorečih žveplenicah, kteremu pravjo kemikarji „žveplasta Kislina“.

Če miencaš nekaj somljeniga žvepla med palcem in kazalnikom

in potem poduhaš prsta, boš čutil duh, pa ne po žveplu, kako se navadno pravi, ampak po žveplasti kislini. Ta duh bo še bolj močan, če denes nekaj žveplovega praha na solnce. Pa boš zapazil, da žveplo zgine počasi: to gre hitreje, če potrosiš nekaj žvepla na kako škrbinjo i jo držiš nad lučjo.

Ko postane vročina prav močna zgori žveplo s plamenom, kakor les samo da lesa ostane pepel ad čistiga žvepla pa ne ostane nič. Žveplo zgine tedaj v vročini a toliko hitreje; koliko je gorkota močnejša i koliko bolj na drobno je semljeno.

O tem se vsak lahko prepriča, če potrosi nekaj žvepla na dilco ali na papir i postavi na solnce. Tako skušnjo sem jest naredil lani Julja meseca. Žeplo je bilo tako drobno somljeno, da prah se ni še čutil v roki, potrosil sem ga pa nar manj dva krat več na debeljo, kakor pride stati na trti, i vender ga ni bilo več v pet i dvajsetih dnevih, od katerih je bilo dvanajst bolj ali manj oblačnih, pet pa deževnih. V jasnih dnevih je bila vročina med 18. i 26 Reomirovo stopnjo.

Pa tudi množica ima vpliv na žveplovego pogorenje, tako da to brže zgine pri enaki vročini, če ima več kislica zrak, ki ga obdaja. To se pa res godi žveplu, ktero ostane na trti. Poglejmo to stvar nekoliko bolj na tanko. Zrak nar višjih hribov dolin i morja cele zemlje ima na vsakih pet bokalov en bokal kislica. Torej tudi tisti tik trte, bo mislil vsak,— tak ne zna da vsaka rastlina, tedaj tudi trta, diha i skozi perje izdihuje po dnevi čisti kislic. Kako pošilja vijolica po zraku svoj prijeten duh, ko jo ogreva spomladansko solnce, sama je pa ko da bi oblita s' božjim mirisom; tako je tudi trta ko da bi oblita s' kislicom, kateri izbujen od gorečih solnčnih žarkov puhti iz drobnih votlin na perju, a hitro se razširi po neskončnem morju zraka. Na trti se znajde tudi žveplo tik zraka, ki ima več kislica, kakor navadni, mora tedaj tudi hitreje pogoreti, ko da bi ležalo na navadnem zraku v enakih drugih okolnostih. Po tem bi bilo pogorelo tisto žveplo, ktero sem porabil za gori popisano skušnjo, prej ko v pet i dvajsetih dnevih, ko bi ga bil potrosil na živo trtno pero. A kam nebi zginlo nebi pogorelo tisto malo zvepla trošenga Julija mesca, kar sta ga še pustila veter i dež na trti i grozdju, v goreči vročini mescev Julja, Augusta i Setembra? Čujte še kaj se je zgodilo lansko leto mojmu bratu.

Ena trta (črnina) je imela res več grozdja ko perja, pa tudi veliko plesnjave, katera jo ni hotela popusti, vključno vsega žvepljanja.

Prve dni Julja jo potrosi brat prav z jeze tako, da je bila ko iz žvepla. V kratkem ni bilo več poznat žvepla i trta je ozdravila na perju mladju i grozdju. Ko pridem prvi dan Augusta domu na odpočitniče, mi povej brat od te trte. Jest jo pregledam na vse strani; ali žvepla nisim mogel ne zagledati, ne zaduhati.

O trganju se je djalo njeno grozdje k drugimu i vino ni imelo slabega duha.

V enim prihodnih listov hočem povedati nekaj od gori omenjene žveplaste kisline i dokazati da prav ona vmori plesnjavo naših trt i jih tako ozdravi. *)

v Beču maja mesca 1870.

L. Žerjau

Izgoja hrastoprejk.

(*Antherea Yama - Mař*)

(po prof. Frideriku Haberlandtu)

(Dalje)

V tistem prostem poslopji poskusil je Baron Bretton tudi vzgojo na lesah. (trameh) Tudi to mu je hasnilo, toda z večjim trudom. Lese so spletene iz prekel, brez papirne podloge. Tu jim ni polagal perja, ampak mladike tako, kakor je navada na Furlanskem sviloprejkom. Posebno čudno je, da gosenci ne zlezejo vrh perja, ampak le vedno tiče pod perjem, in predenj odstranimo snedene mladike, jih moramo obrniti, da zamorejo zlesti zopet na novo perje. Pri podkladanji je velika neprilichnost takrat, ko dežuje, ker se napravi iz odpadkov gnojenca, ki potem teče iz verhnjih červičev na spodnje.

Perja Baron Bretton ni škropil, kar priporočujejo sploh vsi drugi svilorejci, ampak je, če je znotraj zapazil, da gosenci hirajo (slabè) jih pustil nesti na zrak, jih močno poškropiti, kar jih je hitro iz nova okrepčalo.

*) Posebno bođe nam drago, presrčna hvala! Vred.

Opomniti je še, da je Baron Bretton v lani poskusil polagati bukovo perje in perje drugih gojzdnih dreves, kar bi mu bilo jako hasnilo, ko bi ne bila v zgodnjih pomladanskih dnevih večkrat slana padla na perje.

Baron Bretton močno priporoča naj se jim polaga po tretjem prespavanji perje starega drevja, pa nič več perje germovja

Sporočila, ki smo jih prejeli od večih krajev, kakor tudi v Personatovi monografiji o hrastoprejkah, gledè na trajanje posameznih razvijanj, ne vjemajo se z našim lastnim opazovanjem, po katerem hrastoprejke veliko prej dorastejo. Za to poskušnjo v Ogerskem Starograd-u 1869. leta in v lanskem goriškem sviloprejskem poskušjališči, je število dni, ki jih je bilo treba posameznemu levenju, razvidni so v sledečim pregledji kteremu (pregledju) so pristavljena Personatava sporočila:

Izlezovanje gosencic, kterih razvijanje smo že opazovali se je sledeče zgodilo:

3. velkega travna 15 mal. tr. — —

Do prvega levenja preteklo je 6. 5. 12.

„ 2 „ „ 12, 12, 27.

„ 3 „ „ 18, 20, 40.

„ 4 „ „ 24, 28, 58.

Do tedaj, ko so se jele zapredati 36, 40, 74 dni.

Po Personatovem sporočilu bilo bi trajanje k izdelovanji gosencic skoro za polovico večje, kakor je bilo treba to po našem opazovanji. V Ogersk. Starograd-u je razvijanje hrastoprejke enako sviloprejskemu, v Gorici pa je bilo zastran neugodnih zunanjih vzrokov razločka 4 dni.

Zraven je še opomniti, da je bilo ne le v Ogersk. Starogradu, ampak tudi v Gorici več zastancev, ki so se veliko pozneje zapredli, kajti v Ogersk. Starogradu so se ti zastanci zapredli 14 dni kasneje, v Gorici celo 3 tedne pozneje, kakor prvi.

Če zvežemo toploto 1868. leta v Gorici med tem časom, ko se je vršila zgojenje, tak sledi nasutek, da so zadnji potrebovali do prvega levenja toplote do:

(prijod. dalje).